

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo enkrat na mesec. — Naročnina za celo leto K 3.—, polletno K 1.50, posamezne številke 30 h.
Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naših Zapiskov“ v Ljubljani.

Leto V.

Ljubljana, meseca aprila 1907.

Št. 4.

Iz sebe.

Koncentracija reakcije na Slovenskem je torej izvršena stvar. Zadnjo besedo je imel „veliki Slovan“ Iván Hribar. Nespretno in tudi zelo žalostno bi bilo, če bi se to dejstvo objokavalo. Moč rimsko-cerkvenega pekla in pa koncesionirana strahopetnost sta si bili v sorodu že od nekdaj, zakaj instinkt v temoti tavajočega človeka je vedno imponujoče velik in zelo siguren.

Dobro pa je, da verujemo tako trdno in neomajano v sebe. Izginili so čudeži in tudi vera v povrnitev zmagoslavnega kralja Matjaža in njegovo srečno dobo je korenito in za vedno omajana.

Natančno se spominjam, kako nezaupljivo in tudi zelo bojazljivo so slovenski inteligenti pred skoraj petimi leti ogledavali to revijo, ker smo jo imenovali socialno. Že ta priimek sam je ni priporočal. Strašna je bila ta besedica, a pokazalo se je že v par letih, da je bilo temu krivo samo eno: nevednost.

Danes gremo dalje: Danes smo že socialistični. Ni in ne more biti dvomno, v kakšnem smislu smo ta stavek zapisali: *Smo socialistični, to se danes pravi: smo proti reakciji*; edino socialistična more biti danes na Slovenskem misel o boju proti reakciji klerikalizma in strahopetnega, breznačelnega liberalizma.

*

Smatramo ideje socializma za hotenje zboljšati ljudske gmotne in duševne razmere. Najprej duševne. Brez duševne svobode in duševne samostojnosti ne more biti govora o gmotni povzdigi. Jaurèsovo geslo: Vzgoja k socializmu! pomeni vzdigniti socialno mislečega človeka vobče h kulturi in mu s tem dati zmožnost, da se bori za svoj socialni obstanek. Kaj pomeni ta boj? Vzgojevalno in izobraževalno delo; drobno delo. Le samostojno misleč človek more biti pristaš socialistične misli, verujoč in zmagujoč s socialno solidarnostjo.

Ta boj bo težak, ker gre za to, napraviti človeka značajnega in od pekla rimske cerkve neodvisnega. Le kdor pozna v najmanjše detajle dejanske razmere na Slovenskem, pojmi pomen te naloge.

*

Slovenski socializem ni in ne more biti ortodoksen, kakor je na priliko v Nemčiji. Naše gmotno in duševno življenje je bolj podobno onemu južne Francije, kakor pa severne Nemčije. Ta socializem ne pozna le izključno industrialnega proletariata, temveč vse produktivne stanov. Pozna torej delavni razred sploh. Je torej oportunističen v tem smislu, da ne zanemari nobenega produktivnega stanu.

V tem jasnem naziranju je *utemeljena velika bodočnost slovenskega socializma; zakaj to naziranje ni tuje, ni enostavno formalno importirano, temveč je sad naših dejanskih razmer in nalog.*

Slovenci smo narod produktivnih stanov, ali bolje in konkretnije povedano: proletarskih stanov. Ne le industrijski proletariat, temveč tudi naš mali kmet, kočar, in poljedelski delavec, sta po svojem življenju pripadnika družabne reforme! Radikalna reforma!

Zato danes tudi za socialnega reformatorja na Slovenskem ni drugje prostora, kakor v socialni demokraciji, ki ima v svojem programu eminentno socialno-reformne zahteve.

Ti stanovi, tvoreči dosedaj brezpravni tlačeni razred, ne le socialno, temveč i narodno tlačeni, imajo bodočnost. Potom demokracije in sistematičnega kulturnega dela pridejo do vlade, predno mine nekaj desetletij.

Do vlade? Čim bolj se v Avstriji približujemo rešitvi narodnega vprašanja v federalističnem smislu, tem bližji je ta cilj. Zakaj ne le narodni, tudi socialni razvoj zahteva, da se avstrijski narodi osvobodijo od izkoriščujočega dualizma, ki ga tudi najnovejša njegova brutalizacija, novi ogrski šolski zakon, ne more stalno ukoreniniti. Preveč in preveč radikalne razbijalne moči tiči v socialnem razredu, temelječem v kapitalističnem razvoju.

Napačna in izgrešena je tedaj trditev, da socializem zanikuje kapitalista in tako zvano „narodno bogastvo“. Nasprotno: Socializem je pri nas najradikalnejša smer za narodno bogastvo.

Razložek je ta: Dosedanji malomeščanski in veleposestniški nazor vidi narodno bogastvo izključno le v posameznem kapitalistu, novi socialistični nazor pa poudarja, da so narodno gospodarstvo krepki in močni produktivni stanovi naroda in njihova svobodna kultura.

Klerikalizem je največja zapreka temu razvoju, zato ker je in mora biti duševna svoboda predpogoj temu cilju.

Kulturno in obenem političsko delo, obsegajoče celo generacijo, vodi pa ne le k razrušitvi klerikalne premoči, temveč tudi k socialističnemu cilju. As.

Socializem in inteligenca.

(Konec.)

Razen teh vzrokov, izvirajočih iz celega našega narodnega položaja, so tu gotovo vplivale tudi posebne okolnosti, ki so v zvezi s postankom in značajem češke socialne demokracije. Drugod, zlasti na Francoskem in Nemškem, se je porodil socializem kot ideja v literarnih in znanstvenih krogih, šele potem so ga prenesli med delavce. Pri nas pa je nasprotno zrastle naravnost iz proletariata, in to njegovo čisto proletarsko ozračje ni nikakor prispevalo k temu, da bi ideje socializma postale za inteligenco kaj bolj vabljive. Mnogo jih je pri nas, ki jih je prepodilo od socializma le to, ker so videli, da so njegovi nauki pisani v slabem pravopisu, ali ker so se pri nas oznanjevale socialistične ideje z gestami, ki niso prižale njih estetičnemu ukusu. Ko bi bil našel socializem tudi pri nas koj v začetku takega apostola, ki bi bil imponiral s svojo izobrazbo in svojo osebnostjo, kakor na Nemškem Lassalle, bi bila šla stvar vse drugače naprej. Toda prvo generacijo naših socialistov so tvorili prosti delavski samouki, ki svojega socialističnega prepričanja niso zajemali iz njegovih najglobljih znanstvenih in filozofičnih virov, ampak le iz brošur in časopisov ali celo samo iz kakega predavanja. Prenašali so k nam vsebino nemškega socializma in ton nemške socialne demokracije in ni jim bilo mnogo mar, da bi bili poskušali prilagoditi taktiko socializma posebni situaciji in družabni strukturi češkega naroda. Bilo je to ravno v onem času, ko se je skušalo češko duševno življenje kolikor mogoče emancipirati od nemštva, in ko je starejšo, še v nemških šolah vzgojeno generacijo zamenjalo v literaturi in politiki odločno nacionalno pokoljenje, ki o nemštvu ni hotelo nič vedeti. Kaj čuda, da se je odvrčalo od oznanjevalcev delavske mednarodnosti, ki so s svojimi idejami, načinom izražanja in kultom Marksa in Lassalla tako živo spominjali na svoje nemške sodruge. Ta odpor pa se je nanašal le na zunanje oblike gibanja, proti vsebini socialističnih idej se ni kazalo v češki inteligenci nikdar kako posebno nasprotje. Bolj so jih ignorirali kakor pobijali. V letih devetdesetih pa, ko se je pojavila v literaturi in politiki tako zvana moderna, ki je obračunila s starimi rodoljubnimi frazami in ki je odprla vrata evropskemu duhu, so nastali za stike socialne demokracije in inteligenca kar najbolj ugodni pogoji; odtujili so ju pa zopet politični dogodki za vlade Badenijeve. Toda tudi v najhujšem boju zoper socialno demokracijo ji je ostal del inteligenca s svojimi simpatijami vedno zvest in število teh s socialno demokracijo simpatizujočih je rastlo v taki meri, v kakršni se je pripravljala obrat, ki smo ga doživeli v zadnjem času.

Preden sem spisal ta članek do konca, se je predrugačil položaj kar naravnost epohalno. Večina tega, kar sem prej navajal, spada danes v minuloost. Socialna demokracija ne stoji več vstran od češkega življenja, ampak se je na mah postavila na čelo naših političnih strank, ni več stranka, ki jo druge odklanjajo, ampak ona je sedaj vodilna stranka. Simpatij do nje ne goje več samo posamezniki, ampak so splošne.

Seveda so to le simpatije do njene politične akcije in nimajo s pravo socialistično agitacijo ničesar opraviti. Toda škoditi ji tudi to ne more. Od velikih oktobrskih in novembrskih demonstracij za splošno volilno pravico, pri katerih se je pridružilo češko dijaštvo delavstvu tako očitno in v tako velikem številu, mislim, da smemo začeti novo dobo stikov češke inteligence in socializma. In kakor nalašč je začela v ravno istem času vsled notranjih razporov razpadati realistična stranka, edina organizacija naše socialno-napredne inteligence. Tudi ta okolnost gotovo ne ostane brez posledic za nadaljnje razmere češkega duševnega življenja do socializma. Zato stojimo danes na važnem mejšču. Da bo igral socializem v češkem mišljenju čim dalje bolj pomembno ulogo, je gotovo, toda v kakih oblikah bo nastopal, to je stvar razvoja, čegar smeri ni moči naprej videti. Ta članek je bolj retrospektiven; hotel sem pokazati, da socializem doslej v češkem duševnem življenju ni bil to, kar je imel in mogel biti, in poskusil sem obrazložiti, zakaj ni bil.

F. V. Krejči.

Oskar Wilde.

Priobčil dr. Ivan Prijatelj.

(Konec.)

Resničen dramaturg nam daje življenje v umetniških oblikah, ne pa dramatično umetnost v oblikah življenja.

*

Vsaka z inspiracijo slikana slika je portret umetnika, ne modela. Naslikanec je samo pretveza, snov. Slikar ne jemlje raz njega zavese, ampak se izraža samega sebe na platnu.

*

Edini portreti, ki so res resnični, so oni, v katerih je model podrejena stvar, a osebnost slikarja v glavni ulogi. Stil in samo stil vzbuja v nas popolno zaupanje. Zato bo večina sedanjih portretistov sčasoma zapadla zasluženi pozabljivosti. Nikoli ne slikajo tega, kar sami vidijo, ampak slikajo to, kar vidi občinstvo. Občinstvo pa ne vidi nikoli nikjer nič.

*

Glasba je najpopolnejši tip umetnosti. Glasba namreč nikdar ne izdaja svojih poslednjih skrivnosti.

*

S stališča forme je glasba tip vseh umetnosti. S stališča čuvstva je ta tip igralska umetnost.

*

Organizacija devetnajstega stoletja je brezmejno nagnusna. Temna in ponižujoča. Zato je greh edina koloristična stvar, ki se je še rešila v našem družabnem življenju.

*

Ako kritiki med seboj niso o kom edini, tedaj to pomeni, da je dotičnik s seboj edin in v harmoniji.

*

Ako se kakšna knjiga ne da prečitati niti prvič niti stotič, ne zasluži, da jo pričneš čitati enkrat.

*

Različnost mnenj o kakem umotvoru umetnosti dokazuje, da je delo novo, komplicirano in v svojem bistvu trajno.

*

V umetnosti se zrcali to, kar se vidi, ne pa življenje.

*

V umetnosti zasluži vse, karkoli se vrši, da se dovrši res dovršeno.

*

Duh kriticizma je oni faktor, ki vstvarja nove forme. Sámó umetniško delovanje prihaja kmalu do nekega gotovega ponavljanja. Za vsako novo strujo se imamo zahvaliti duhu kriticizma, kakor tudi za vsako novo formo izražanja. Vsaka na novo nastajajoča šola preklinja staro *kritiko*. Za svojo obveljavnost se ima zahvaliti samo kritičnemu duhu. Sámó umetniško delovanje — in naj bi bilo še tako silno — se ponavlja.

*

Imenoval bi kritiko vstvarjenje iz že vstvarjenega. Kadar pa umetniki nahajajo — kakor vsi veliki stvaritelji od Homerja do Keatsa — svoj umetniški material ne v življenju, ampak v bajkah, pripovedkah in pravljicah, takrat dobiva kritik svoje predmete že izpopolnjene od umetnikov, zaprte v forme. In kar je še več: najvišja kritika daje najčistejšo formo posebne dovzetnosti, in je že s tem v svoji stroki bolj vstvarjajoča, nego umetniško vstvarjenje sámó. Zatorej se ne da presojevati z nobeno mero. Sámá sebi je vzrok in sámá sebi posledica in cilj. Nikake sponse je ne vežejo na realnost. Nikakega nizkega upoštevanja verjetnosti in možnosti ne išči od nje. Ne brigajo je nikakšni bojazljivi obziri na dolgočasni tok resničnega življenja. V vprašanjih poezije se še da apelirati na realni svet. V vprašanjih duše je ni višje instance.

A najvišja kritika ni nič drugega, nego povest o lastni duši.

*

Kritiku je umetniški umotvor izhodišče za novo lastno delo, ki seveda nikakor ni primorano capljati za ocenjevanim delom. Najvažnejši znak dovršene forme je to, da se da vanjo položiti vse, kar se hoče, in v njej videti, kar se videti želi. Lepota pa, ki umotvoru daje poslednjo splošno estetično vrednost, izpreminja iznova kritika v pesnika in mu narekuje večkrat čisto nove podrobnosti, ki na nje tvorec kipa ali rezbar kameje niti mislil ni . . .

Kritik je oni, ki ume svoje vtiske, črpane iz umotvora, izraziti v izbranem svojem slogu in jih preobraziti v novo sredstvo artističnega občutka.

*

V estetični kritiki zavisi vse od stališča, s katerega se govori.

*

Najvišja kakor tudi seveda najnižja forma kritike je gotova vrsta avtobiografije.

*

Kritik nam kaže umetniški umotvor vedno v novi zvezi s človeško družbo. Neprestano nas spominja, da so umetniški umotvori nekaj življenjskega, živečega — končno celo nekaj, kar edino živi.

*

Kritika zahteva veliko točnejše pravilnosti misli, nego umetniško vstvarjenje. Povest v treh debelih knjigah napiše vsak. Zato ni treba poznati niti življenja, niti se razumeti na literaturo. Najbolj težko za kritika je, držati se konsekventno izvestnega merila. Seveda, kjer ni stila, tam to merilo tudi potrebno ni.

So bôre človečki, ki so samo poročevalci literarne policije. Ti poročajo občinstvu o vsakem novem prestopku malopridnega umetniškega zlikovca.

*

Kritik ni treba, da bi bil absolutno pravičen v normalnem pomenu te besede: Samo pri stvareh, ki nam niso ne v peto ne v šesto, smo lahko dobesedno nepristranski. V tem je tudi vzrok, zakaj je nepristranska sodba brez vsake vrednosti. Kdor vidi obe strani vprašanja, ne vidi nobene . . . Samo licitator more nepristransko in v isti meri hvalisati vse smeri v umetnosti.

*

Kakor se zave umetnost te ali one zemlje šele takrat svojega posebnega življa, „narodnega elementa“ svojega, — kakor se po navadi reče — kadar pride v dotiko z umetnostjo kakega tujega naroda, na podoben način objasni in osvetli kritik posebnost in umotvor kakšnega umetnika do dobrega šele takrat, kadar označi napram njemu svojo individualnost z vso mogočo silo. Čim živeje stopi njegov „jaz“ v objasnjevano delo, tem svetlejša postaja delo samo. Kritika v tem slučaju silneje uzadovoljuje in manj prepričuje ter definira.

*

Prvi pogoj kritika je temperament — in to temperament, ki mora biti izredno občuten za lepo in raznovrstnost njegovih razodetij.

*

Umetnost se ne obrača v prvi vrsti niti k razumu niti k čuvstvu, ampak izključno in edino k artističnemu temperamentu, k „vkusu“. Ta „vкус“ pa se vzgaja in rafinira nezavestno samo v čistem občevanju z umetniškimi umotvori.

*

Vsako umetniško delo se da presojati samo iz zakonov, povzetih iz njega samega.

*

Očita se včasih kritikom, da knjig, ki jih ocenjujejo, niti ne čitajo. Seveda jih ne čitajo in jih tudi čitati ne smejo. Zakaj, ako bi jih še čitali, postali bi človeštvu neprizanesljivi dosmrtni sovražniki. Vrhutega jim jih tudi čitati treba ni. Da določiš marko in vrednost novega vina, ti ni treba izpiti celega soda. Že pol ure čitanja zadostuje, da si napraviš sodbo, ali je knjiga kaj vredna ali nič. Kdor ima zraven še čut forme, temu zadostuje tudi deset minut.

*

Sedanji kritiki po mojih mislih niti ne vejo, da izvirata slikarstvo in poezija iz enega vira in da vsaki pravi napredek v poglobljanju ene umetnosti prinaša odgovarjajoče izpopolnenje v poznavanju druge.

*

Za vse, kar imamo modernega, se imamo zahvaliti Grkom, za vse, kar imamo zastarelega, srednjemu veku. Grki so nam dali cel sistem artistske kritike. Kako izrazen je bil njih kritični zmisel, o tem lahko sklepamo že iz tega, da se je njih kritika tikala v prvi vrsti vzornosti jezika. V primeri z besedo je pravzaprav material slikarja ali kiparja omejen in skromen. Beseda nima samo tonov, tako ljubkih kakor harfa, ne samo barv, tako bogatih in živih, kakor da bi bile vzete s španskih ali beneških palet, ampak ima tudi plastičnost, tako silno in določno, kakor bronca ali marmor. Njej pripadajo misli ali čuvstva in vse dušne sposobnosti. Ko bi Grki ne bili vstvarili nobene druge kritike, kakor to kritiko jezika, bi bili že s tem prvi kritiki umetnosti na svetu.

Kdor pozna zakone najvišje umetnosti, pozna zakone vseh umetnosti.

*

Devetnajsto stoletje je prineslo novo dobo zgodovine. Povzročila sta jo dva moža: Darwin in Renan. Prvi je bil kritik knjige Prirode, drugi knjige Boga. Kdor tega ne uvideva, ta ne pozna pomena najvažnejše dobe v razvoju sveta. Umetniško vstvarjenje si dovoljuje vedno prehitevati čas. Šele kritika nas vodi . . .

*

Dolžnost dajati kaosu obliko je dolžnost največje važnosti za napredek človeštva. Nikdar ni bila kritika potrebnjša, nego danes. Zakaj samo s pomočjo kritike se more človeštvo privedi do spoznanja, kam je prišlo.

~~~~~

Gospodarsko življenje naših dedov v zadnjih stoletjih.

Spisal dr. Iv. Merhar.*

Ker sloni tudi najvišje in najbolj duševno življenje na gmotni in telesni podlagi, zato greši tisti, ki govori o vsakojakih življenskih prikaznih, pa se ne zmeni za tla, na katerih je vzrastlo vse to. Zemlja daje splošne pogoje za vse

* Predaval dne 4. decembra 1906. v „Trgovsko-izobraževalnem društvu“ v Trstu.

družabno življenje, zato pa je tudi ona kriva, če je zgodovinska preteklost tega in onega plemena nesijajna, borna. Zemlja vtisne — rekel bi — svoj pečat značaju posameznikov in skupin, ki prebivajo na njej. Dežela, njeno podnebje, večja ali manjša rodovitnost, njeno lice, prirodne ceste in žile, po katerih se giblje človeški promet, morje, ki veže in loči plemena in narode, gore, ki branijo stanovalce sovražnih napadov, pa tudi branijo, da bi se v enem narodu razvilo ožje državno življenje, odprte ravnine, ki lajšajo barbarom vpade in vabijo lačne tujce s svojim bogastvom, vse to so činitelji, ki so delavni ob narodovi zgodovini. Kdor vsega tega zlasti pri presojevanju slovenske minulosti ne vpoštevata, ta žalostne naše zgodovine nikoli ne bo razumel, ne bo pa vedel soditi pravilno niti sedanjosti.

Površje zemlje, koder so prebivali in še prebivajo Slovenci, pa ni tako, da bi bilo pospeševalo strožje enotno življenje narodovo bodisi v političnem, gospodarskem ali kulturnem pogledu. Na zapadu je svet zelo gorat; strma in težko pristopna pogorja ločijo dolge pa ozke doline drugo od druge, a vežejo jih le redki in visoki prelazi, ki zelo otežujejo promet. Seveda ima slovenski svet tudi večjih in rodovitnih planjav, ali prav dejstvo, da so naše dežele odprte in docela nezavarovane proti vzhodu, je bilo usodnega pomena za naš narodni razvoj; kajti od časa, ko so se naši dedi (v drugi polovici šestega stoletja) naselili po svojih novih bivališčih, so jih skozi celo tisočletje napadali pastirski barbari mongolske krvi (Huni, Obri, Madjari, Turki); pri takih razmerah seveda ni moglo biti govora o kakem stalnem napredku.

Ti barbarski Azijati pa so imeli pri naših dedih tem lažji posel, ker je slovenskim, kakor sploh slovanskim dedom manjkalo strožje državne organizacije, da menda celo smisla za to. Vendar nam Mongoli vsled pomanjkanja nagona po kulturi niso v narodnem oziru toliko škodovali kakor zapadni sosede, ki sicer niso nastopali tako nasilno in krvavo, pač pa z neprimerno večjo vztrajnostjo in premišljeno diplomacijo, ki jo je podpirala višja kulturna in gospodarska sila. Tako se je zgodilo, da smo Slovenci jako rano zgubili politično svobodo, zgubili pa tudi možnost, razvijati svojo kulturo na narodni in edino naravni podlagi. Poleg vsega nas je vrgla usoda še v žrelo nesrečnemu frankovskemu fevdalizmu, ki je glodal na našem posestnem in gospodarskem mozgu, kajti naše ozemlje se je skrčilo do Zile in Drave, dočim smo segali prej do izvira Drave na Tirolskem, do solnograškega Lungava in gornjeavstrijskega Kremsmünstra, tako da nas je reka Donava delila od bratov Čehov, v notranjosti pa je ta fevdalizem oropal slovenskega človeka vseh političnih pravic in mu vzel celo rodno grudo ter ga napravil za brezpravnega tlačana. Kaj pa je ta tolikrat imenovani fevdalizem? On sloni na pravnem naziranju, da je vsa dežela, ki se je smatrala za osvojeno pokrajino, kraljeva last, s katero sme početi, kar hoče. Germanski Franki, ki so razvili fevdalizem, so res povsod nastopali kot osvojevalci in so imeli sebi nasproti podvržene drugorodce. Ko je znameniti frankovski kralj Karol Veliki osvojil bavarsko vojvodino, tedaj je tudi dober del

Slovencev prišel pod njegovo oblast, ostali pa so se podvrgli, ko so bili uničeni stari slovanski tlačitelji — mongolski Obri (proti l. 800). Z letom 800. je bila torej pokopana slovenska samostojnost, slovensko ljudstvo pa je začel razjedati frankovski fevdalizem. Kralji in knezi so namreč razdali osvojene pokrajine posvetnim in cerkvenim velikašem kot plačilo za pomoč, ki so jo bili dali kralju (knezu) v času vojne; seveda so bili ti plemiči tuje krvi tudi nekaki varuhi novoosvojenih dežel in so bili še dalje dolžni biti v sili na pomoč vladarju. Ti nemški grofje so klicali v redko naseljene in gospodarsko slabo izkoriščane kraje svoje rojake kot naselnike, kajti s tem je bila tuja vlada še bolj podprta, a grof sam je imel pri gospodarsko in obrtno izurjenějšíh novih naselnikih večje dohodke. Pri taki kolonizaciji so morali seveda stari slovenski prebivalci često odstopiti tudi dele svojega, doslej obdelovanega zemljišča, ne da bi sem jim bile seve znižale davščine. Polagoma je postal slovenski kmet sploh — brezpraven tlačan, ki ni mogel nič imenovati svojo lastnino, marveč je postal celo sam — grajščakova last. No, dokler je odraštoval ta kmečki tlačan svojo desetino od pridelkov polja in prireje pri čredi *in natura*, sta še izhajala grajščak in kmet, saj gospodar zemlje — posvetni ali cerkveni — ni imel druge želje, nego da bi bogato in razsipno mogel živeti in se gostiti na svojem gradu v krogu svojega obilnega spremstva in številnih gostov. Na slabše pa so se zasuknile razmere, ko je v zadnjih stoletjih srednjega veka nastopil v Evropi močnejši meščanski stan, ki je moral zamenjati *naturalno* z *denarnim* gospodarstvom. Meščanu, ki niti ni imel polja, ni bilo mogoče hraniti potrebščin za eno celo leto, tudi ako bi se iste ne bile pokvarile, na drugi strani pa je bil kot obrtnik in trgovec odvisen od vse bolj kompliciranih razmer časa in kraja, zato se je moral ščititi za vse eventuelne možnosti — s prihranki, ki so se dali prav dobro izraziti in lahko hraniti v obliki — denarja. Na ta način je bila torej tudi zemljišča neposedujočemu mestnemu človeku odprta pot do večjega blagostanja in to celo v taki meri, da poljedelski veleposestniki niso lahko mogli tekmovati z njim. Vsled tega je bil tudi grajščak prisiljen — žeteti in nabirati si denar, vir za to pa mu je bila edino prodaja poljedelskih sadov in živinorejskih produktov. Sedaj pa je bila dana možnost tudi kmetu, da si je na podoben način mogel izboljšati svoje stanje, ker bi od svojih pridelkov, kar mu jih je preostalo, ko je odrahtal desetino in bero, prodal to, česar ni mogel porabiti. Ali na ta način je nastala huda konkurenca med grajščakom in tlačanom: prvi je skušal pomnožiti desetino in dovolj pogosto tudi z nasiljem, kmet pa se je temu upiral, in nastala je med tlačanskim ljudstvom splošna nezadovoljnost. Seveda je država ali dežela pritiskala s svojimi davki, ki so se poslej tudi plačevali v gotovini; ker je bila državna ali knežja oblast često v nasprotju s stremljenjem plemstva in to baš najbolj ob koncu srednjega in začetku novega veka, zato se je v tej tekmovalni borbi včasih izkoriščala tudi naraščujoča kmetska nevolja; zlasti je plemstvo to očitalo cesarju Maksu I. V naših pokrajinah je treba še uvaževati, da so ljudstvo pritiskali skoro vsakoletni

turški napadi, proti katerim je moral tlačan z lastnim življenjem braniti grajščaka in njegovo imetje, na drugi strani pa plačevati tudi vedno naraščajoče davke za vzdrževanje stalne vojske. In če je tedaj vladala obča nezadovoljnost med skoro brezpravnim kmetiskim ljudstvom tudi po ostalih srednjeevropskih deželah, je prikipela ta do viška v slovensko-hrvatskih krajih. Kako neznosno je bilo to stanje naših dedov, spoznamo iz tega, da se je začel krotki in pobožni slovenski kmet v začetku 16. stoletja buniti; o prvem poskusu manjše važnosti slišimo sicer že l. 1476 (v Zili na Koroškem), večji pomen pa je imel upor l. 1503, ki seveda ni dosegel svojega namena. Jako krvavi so bili kmetiski puntje okoli l. 1515, pri katerih se je dejanski udeležilo nad 40.000 kmetov. Pri Brežicah na Štajerskem je štajerski deželni glavar Dietrichstein s precej manjšo, a izurjeno in dobro oboroženo plemiško vojsko porazil s cepci, vilami, sekirami in kosami oborožene kmetске čete; plemstvo se je krvavo maščevalo nad predrznimi kmeti, ki so s silo skušali streti suženske verige. Pa zastonj je tekla draga kri, „stara pravda“ je ostala še nadalje geslo in idealna želja slovenskega tlačana. In res, sinovi pri Brežicah poraženih očetov so treznejši in bolj na široko snovali nove ustanke, ustvarili so si celo določen ideal popolne kmetске neodvisnosti v obliki kmetskega cesarstva. Ali kolovodja novega upora in predestinirani car kmetске države je bil kruto in žalostno kronan v Zagrebu l. 1573, ko so bile poražene in razpršene njegove hrvatsko-slovenske čete. Možu so na javnem trgu pritiskali na glavo razbeljeno železno krono, sedečemu na železnem prestolu, pod katerim je gorel ogenj. Tako je torej zastonj poginil smeli kmetiski car Matija Gubec in s svojim mučeništvom zapečatil še nadaljno, več nego 200letno sužnost svojega stanu. Manjši in krajevni upori so se ponavljali tudi pozneje n. pr. l. 1575, 1585 in celo 1635. Značilne so besede, s katerimi nam poroča o uporih l. 1585 znameniti kranjski zgodovinar baron Valvasor, pišoč, da so bili leto prej zopet enkrat prihrumeli Turki v deželo in hudo razsajali; potem nadaljuje: „Da bi deželi kranjski ne manjkalo nemirov, so naslednje leto kmetje povzročili upor in se buni, ali plemstvo jih je kmalu zopet pripravilo k pokorščini“. (XV., str. 506.) Učeni baron torej prepisuje kmetskemu ljudstvu nekako posebno veselje do uporov in je slep in gluhi za prave vzroke k takemu početju. Pač žalostno je moralo biti gospodarsko stanje kmetskega ljudstva, da je po tako krvavih nesrečah zopet in zopet zgrabilo za koso in sekiro ter planilo nad nečloveške tlačitelje in nenasitne pijavke. Resnično, z upori so si bili kmetje le poslabšali položaj, kajti po zadušenih uporih l. 1515 in 1573, se jim je naložil tako zvani „uporniški davek“, ki so ga plačevali tlačani seveda v denarju. Znamenito je tudi slišati, proti komu je bila pred vsem naperjena kmetška jeza. O tem piše imenovani Valvasor: „1635. leta je bilo dobro obrodilo in obdarilo kranjsko deželo s ceno dobo. Toda prineslo je tudi nemalo zlo s seboj, namreč upor kmetov po Kranjskem, ki so se zbirali v uporno zvezo in porušili i mnogo župnišč i gradov“ (XV., 593). Torej tudi župnišča so napadali poleg gradov naši kmetje! Tudi ni slučaj, da

se imenuje dobra letina ob enem z — uporom. Zemljiški lastniki — posvetni in duhovski — so hoteli pač izkoristiti dobro letino in so z vso neusmiljenostjo iztirjavali desetino, biro in druge davke. Kar se tiče duhovnikov, treba seveda uvaževati, da so bila zasedena najboljša in najbogatejša mesta od mlajših grajskih sinov in tujcev, ki so se redkokedaj osebno brigali za duševni prosep izročeni jim ovčic, da so le dobivali mastne dohodke, dušno pastirstvo pa so opravljali navadno slabo plačani namestniki, sinovi slovenskih starišev, ki so seveda bili preveč odvisni od svojih gospodarjev, da bi bili mogli zboljšati duševni in zlasti gmotni položaj svojih krvnih bratov. Zato so uporni kmetje pač dobro vedeli, zakaj so zahtevali zase tudi pravico, da smejo sami voliti in odstavljati župnike. Tu in tam se je bil upornikom tudi res pridružil kak duhovnik, gotovo domačin in sin kmetskih starišev, ali navadno ni vztrajal pri njih, ko so začeli nastopati s surovo silo. Takim seveda niso uporni kmetje rušili župnišč, saj za rop jim ni bilo, marveč so se borili za boljše gmotno in posredno tudi duševno stanje, za „staro pravdo“.

Baron Valvasor, ki se sicer skrbno izogiblje, da ne bi izdal kake črne poteze o svoji toli ljubljeni deželi Kranjski, ki kot član višjega plemstva tudi ni imel pravega smisla za ljudsko gorje, piše na nekem mestu dovolj črno, pa vendar resnično o gmotnem položaju starih Kranjcev, kakor sledi: „Ta dobra dežela (namreč kranjska) seveda ni, kakor znano, ena izmed največjih, in se tudi po rodovitnosti ne more prištevati med najsrečnejše, zlasti ker jo večinoma pokrivajo gore. Kmetско ljudstvo mora sploh prav borno živeti, zlasti pri sedanjih razmerah, ko v deželi ni denarja odveč. Dostikrat morajo po dve, tri ali štiri, da celo poveč družin gospodariti na enem samem kmetskem zemljišču ali malem gruntu in si ponekod ne morejo pridelati niti toliko kruha, da bi se z ženo in otroci preživili in prehranili skozi eno leto, marveč si morajo iskati drugih sredstev za preživljanje in si s tovorjenjem (na konjih), s kupčijo z medom in platnom služiti trdi in borni vsakdanji kruh. Kljub temu mora kmet vendar plačevati še davke in kontribucije (kajih velikost je narastla doslej večinoma iz turške objesti, namreč da se ji stopi na pot) in naj jih vzame, kjer hoče, in zraven tega mora biti za vsak slučaj pripravljen, da pojde proti meji dednemu sovražniku nasproti... Da, on mora pri nastopivši nevarnosti sam iti proti sovražniku in vse svoje doma zapustiti“ (XV., str. 609). Na drugem mestu sodi, da bi bila dežela „srečna in plodonosna“, ako bi tolikrat ne pobila toča, ki neki vsako leto uniči peti del poljskih pridelkov. To sicer da nikoli ne povzroči draginje po deželi, ali kogar zadene, ta čuti pošteno, posebno ubogi kmet, ki pride vsled tega lahko v tako stisko, da mora stradati in glad trpeti on in njegova družina. Če se potem primeri, da se ponovi ujma drugo in tretje leto, tedaj je prisiljen kmet, da posuši drevesno lubje, je zmelje in iz take moke peče kruh, kajti on seveda nima zaloge za dve ali več let (kakor grajščak), ampak je vesel, da se mu izteče do druge žetve. Seveda očita učeni baron slovenskemu kmetu, da ne računa in da prerad lahkomišljeno gospodari, ko mu je obilna žetev na-

polnila kaščo, ali Valvasor ne upošteva splošnega gmotnega in tudi duševnega razpoloženja sodobnega kmetkega moža. Človek, ki more po pravici le to imenovati svojo last, kar povžije, sploh nikoli ne bo postal skopuh, kajti to je sploh nemogoče. In v takem položaju je bil naš kmet vse do 18. ali skoraj do sredine 19. stoletja: kar mu je pustil grajščak, duhovni gospod in fiskus, to mu je vsak hip lahko zapalil ali ugrabil nekrščanski sovražnik, pred kojim si človek sploh nikoli ni bil svest niti življenja. Kako čudo torej, če je ubogi slovenski človek tistih časov prelahko pozabil na to, da je še dolgo do prihodnje žetve in da mu je torej često zmanjkalo najpotrebnejših reči. Sicer pa hvali Valvasor delavnost naših dedov (II., str. 103), a kaj pomaga, ko so ginili sadovi njihovega truda v nenasitno žrelo grajskih gospodarjev, ne da bi se bilo gmotno stanje posameznikov kedaj zboljšalo. Sicer treba priznati, da se je izjemoma vendar posrečilo posameznikom, odkupiti se od grajskega tlačanstva, bodisi, da je bil slučajni gospodar bolj človeškega mišljenja, bodisi da je bil gospodar v denarnih stiskah. Polagoma namreč so zlasti mala slovenska mesta, kjer življenski pogoji niso bili dosti različni od kmetiskih, ugodno vplivala na kmetke razmere v tem smislu, da je tudi marljivejši tlačan mogel v mestih in trgih marsikak pridelek spraviti v denar, zlasti pa se je boljšalo gospodarsko stališče tistim kmetom, in naj so bili tudi tlačani, ki so s kako obrtjo množili svoje imetje. Seveda so bile razmere v posameznih pokrajinah v tem oziru kaj različne, a o tem še pozneje.

Dalje s edi.

Pregled.

Gospodarstvo.

O pogajanjih obeh vlad — avstrijske in ogrske — zaradi obnovitve nagodbe je sedaj dokaj težavno poročati, ker ni moglo biti še nič končnega dognane: kar se je dogovarjalo, so bile samo ponudbe, oziroma mešetarjenja. Preizkuševalo se je na obeh straneh, kakšna moč je skrita za vlado ogrsko in za vlado avstrijsko. Nekakšna gospodarska vojska med obema vladama. Najnovejše vesti naznanjajo, da je vodilni duh pri pogajanjih, ogrski minister Kossuth, zmagal s svojimi načeli, ki jih zastopa že od let osemdesetih. Vsaj izrazil se je tako v nekem svojem govoru, „da se zdi, da avstrijska vlada ne nasprotuje v glavnih točkah našim (ogrskim) zahtevam“. In te točke se tičejo bistva vzajemnega razmerja med obema državnima polovicama! Čemu je avstrijska vlada prijenjala, ko se vendar ve, da so se vsi deželni zbori v naši državni polovici ostro izražali proti ogrskim zahtevam, — to sedaj še ni očito. Ali uvaževanja vredno je, da se je upognila naša vlada pred ogrsko ravno pred volitvami za državni zbor.

O gospodarsko političnih odnošajih med Srbijo in Avstro-Ogrsko smo že parkrat poročali. Urejeni še sedaj niso. „Frankfurter Zeitung“ poroča iz Belgrada glede tega: Ko je trgovinska pogodba med Avstro-Ogrsko in Srbijo ugasnila, se je skrbelo s provizoričnimi ukrenitvami zato, da se vzdrži živahni trgovinski obrat, ki je od nekdaj obstojal med obema sosednima državama. Začela so se pogajanja, ki so bila opetovano prekinjena — dokler se ni vnela carinska vojna. Srbija ni mogla od Avstrije več doseči veterinarske konvencije za svoj obilni izvoz živine, ki je dotlej smeroval izključno na avstro-ogrske trge. Avstro-Ogrska je hotela Srbiji samo koncedirati, da se pripušča omejeno število živine na avstro-ogrske trge in pa prosti prevoz skozi državo. Srbskemu žitu je nova avstro-ogrska carinska politika popolnoma onemogočila izvoz v naše dežele. Dočim je Avstro-Ogrska torej omejevala udobnosti, ki so pospeševale prejšnji trgovinski pogodbi srbski izvoz k nam, je zahtevala za novo pogodbo vse udobnosti, ki so ji bile dane v prejšnji dobi, in povrh tega še, da se mora Srbija zavezati, da bo naročila za svojo armado topove od avstrijske Skodove tovarne in da se bo ozirala pri vseh državnih naročilih sploh pred vsem na avstrijsko industrijo. Tekom teh pogajanj se je dognalo, da sta Srbija in Bolgarija sklenili tajno — sicer pa čisto nedolžno pogodbo glede carinske meje, in Avstro-Ogrska je kategorično terjala, naj se glavne točke pogodbe izpuste. Mladoradikalno ministerstvo Stojanovičevo je padlo, nadomestilo ga je Pašičevo, katero naj bi uredilo zmedene trgovinske odnose med Avstrijo in Srbsko. Pašičevo ministerstvo se ni hotelo ukloniti in je iskalo — kakor smo tudi že poročali — novih potov in krajev, kamor bi srbske pridelke oddajalo. Grof Goluchowski je postajal nepotrpežljiv in je ukazal nasproti Srbski zapreti meje. Uvoz in prevoz srbske goveje živine in prešičev, mesa in mesnih produktov, celo perutnine je bil v mesecu juliju 1906 prepovedan v Avstriji. Avstro-ogrski časopisi so prerokovali, da se mora Srbija bodisi v lastni tolšči udušiti ali pa kapitulirati. Tako se pa ni zgodilo. Grof Goluchowski je moral iti, in njegov naslednik baron Aerenthal je zahteval pojasnil od Srbije zaradi njenega nastopanja. Pašiču pa se ni mudilo odgovarjati. Pač pa se je pobrigal, da je skupščina v Belgradu sprejela in odobrila posojilo, najeto v Franciji, s katerim so se plačali topovi, ki so bili tudi v Franciji naročeni, in začela graditi nove železniške proge v državi. In tako je Pašič lahko v kratkem času povedal korespondentu citiranega nemškega časopisa, da je nad polovico srbskega izvoza krenilo na nova pota — dočim je preje šlo skoro vse v Avstrijo. Srbsko žito, ki ga v Avstriji ne marajo, gre sedaj na zahodno stran, cene so se mu podražile, prodano je bilo hitro. Za sadje so se našli novi trgi, s katerimi je Srbija prav zadovoljna. Goveja živina in tudi prešiči se izvažajo čez Solun in eksporterji so čisto zadovoljni s cenami. — Nadalje je Srbija našla nadomestilo s trgovsko in pomorsko pogodbo s Francijo z dne 23. decembra 1906 ozir. 5. januarja 1907, s katero so se določile medsebojne gospodarske razmere. Ravno tako tudi s pogodbo z Italijo z dne 1. ozir. 14. januarja 1907 in z Anglijo. Avstro-ogrska država, ta ošabna in

trohnela monarhija, se bo morala torej ukloniti pred malo, a energično jugoslovansko državico, in jo prositi, če bo hotela naročevati še pri avstrijski industriji za svoje državne potrebščine. Kaj zmore spretna gospodarska politika!

Politika.

14. in 21. maja se izvoli prvi ljudski parlament na podlagi splošne in enake volilne pravice. Na Slovenskem posegajo v volilni boj klerikalna, liberalna in socialistična stranka. Klerikalna in socialistična nastopata sistematično, ker sta organizovani. Njuna volilna programa jasno označujeta, kaj stranki hočeta.

Klerikalci streme pod geslom vere za nadvlado cerkve, ki se ji podrejuje vse politične, gospodarske in kulturne zahteve. Interesi cerkve odločajo, koliko politične svobode, gospodarske osamosvoje in kulturne probuje more in sme dobiti slovenski narod. Ne več in ne manj! Socialistična stranka hoče politične svobode, kulturne probuje in gospodarske osamosvoje brez ozira na stan, spol in veroizpovedanje. Ne gre ji za nadvlado kakšnega stanu ali spola ali konfesije, gre ji za nadvlado *razuma, svobode in dela*. V tem tiči razlika, velika in nepremostljiva, a jasno in določno izražena.

Liberalizem nastopa nasproti temu razbit, nejasen in nezvest sam sebi, brez organizacije, brez načel, brez programa. Isti pojav pod različnimi imeni, temeljna nesoglasja med voditelji samimi, obupanost in nedelavnost. Kar zmore le načelno in vztrajno delo, to naj nadomešča navdušenje.

Ker smo pristaši razvoja, zato uvidevamo upravičenost srednje stranke, ki dela prehod med klerikalno in socialistično. Zlasti s stališča malega naroda, ki je komaj stopil v moderno življenje, za katero mu še manjka mnogo pogojev, čisto umevamo, da se mora vršiti prehod iz Bleiweisovih časov v novo dobo ne skokoma, ampak v sorazmerju z naraščajočo kulturo, gmotno in duševno. Priznavamo torej upravičenost srednje stranke, toda takoj dostavljamo: Ta stranka mora biti, ako naj izpolnjuje svoje mesto organsko, demokratična v politiki, svobodna v kulturi, smotrena v gospodarstvu. Sedanji slovenski liberalizem, zlasti kranjski in goriški, pa je politično neljudski, kulturno dvorezen nož in v gospodarstvu ne pojmuje svoje naloge; organizatorično ni zjedinjen, marveč je le osebna zveza, ali sloneča na simpatijah, ali izvirajoča iz antipatij do drugih, a v svoji žurnalistiki je surov.

Glavne volitve se vrše v znamenju načelnega boja. Ne za osebe, gre se naj za program v zmislu smotrenega dela. Pri ožjih volitvah pa nastopajo taktični kompromisi. Ako bi bil naš liberalizem tak, kakršen bi moral biti po svojem bistvu, potem bi bilo a priori čisto naravno, da bi si socializem izmed dveh nasprotnikov izbral njega kot manjšega, da ga podpira brezpogojno. Danes nismo še tako daleč. Izkušnje nas uče, da liberalna stranka kot taka ni enotna, ki bi vedela, kaj hoče, in ki bi že po svoji tradiciji dajala zadostnega poročila za politični, kulturni in gospodarski napredek. Položaj je

tak, da mora socialist za morebitno podpiranje posameznih liberalnih kandidatov pri ožjih volitvah zahtevati primerno ceno. Ta cena pa mora biti: *svobodna šola, reforma zakona, ločitev cerkve od države, zavarovanje za starost in onemoglost z obremenitvijo imovitejših slojev.*

To je naše načelno in taktično stališče.

Razno.

O „**Svobodni Misli**“ smo prejeli sledeči članek:

Pozdravljam jo in veselim se je, kakor se veseli svet pomladi in njenih rožic; le žal, da je samo pomlad in da so rožice samo njene. Naš je le prijeten spomin prazne domišljije in nedosežnih idealov, ki se porode v duši ob božajočem vonju pomladanskih cvetk. Veliki in lepi so ideali kakor je velika in lepa pomlad; zato so tudi spomini veliki in lepi, ker tvorijo neusahljivi vir koprnjenja po lepoti in svobodi. In glasilo slovenske sekcije „Svobodne Misli“ je samo sad tega koprnjenja, izraz duše, žejne lepote in svobode. Drugega popolnoma nič. Zakaj ne?

Na Italijanskem so priredili tamošnji svobodomiselci veliko poulično demonstracijo proti klerikalizmu, in sicer dne 17. februarja, to je na dan, ko je preteklo 307 let, odkar je bil sežgan Giordano Bruno. Velikanska procesija svobodomiselcev je šla pred spomenik heretika ravno tako pobožno in udano pod vplivom dogodka, ki se je izvršil pred 307. leti, kakor gredo procesije kristjanov pred kipe krščanskih svetnikov. Ista psihologija! Prva konsekvence takih demonstracij je, da vstvari posebno maso ljudstva, ki živi in misli edino le pod vtiskom demonstracije same. Za take prostomiselnne demonstracije se jaz ne zanimam; kaj še, da bi se navduševal, in sicer prvič, ker indirektno škodujejo svobodnemu mišljenju, in drugič, ker ni niti njih namen izkoristiti slučaja, da se zboljšajo družabne in življenjske razmere istemu sloju, ki je zboljšanja največ potreben, ako se hoče narediti iz njega svobodnega misleca. Novih svetnikov itak ne potrebujemo!

Da se ne navdušujem preveč za ta novi sad svobodne misli, ki prične tudi med nami poganjati prve popke, mi dajejo povod tudi svobodomiselci drugih narodnosti, ki so naredili iz tega vzvišenega ideala navadni framaonski kult. Sedaj izkoriščajo instinkte ponosa svobodomiselnega delavstva, da prirejajo protiklerikalne demonstracije, katerih namen je izpodmakniti dosednji vpliv, ki ga ima klerikalizem v raznih državah, in postaviti na njegovo mesto novo, *samo protiklerikalno*, moč, ki se je zlasti na Francoskem pokazala, da se ne sramuje poseči tudi po najklerikalnejših sredstvih, da ovira napredek in razvoj delavske emancipacije. Tudi sedanje francosko ministerstvo, ki daje tako hude udarce klerikalizmu, je eno največjih zatiralcev delavskih organizacij. Enake vrste svobodomiselcev imamo povsod in se razven francoskih odlikujejo tudi italijanski, ameriški, angleški in nemški. In pomisliti je treba, da je bil prvotni namen starih heretikov osvoboditi človeka od vseh predsodkov, ki mu omejujejo

njegovo mišljenje, in da današnji njih nasledniki ne čutijo potrebe, da bi osvobodili delavstvu življenje, ki je prvi pogoj za razširjenje svobodne misli.

Mišljenski razvitek človeštva, radi katerega pravi „Svobodna Misel“ v svoji prvi številki, da je upravičena ekzistirati, gotovo ni sad praznih besed, s katerimi hodijo po svetu svobodomiselci oznanjevat boj proti vsakršni dogmi, temveč je naravni pojav vsakdanjih bojev, ki jih bije proletarijat za osvoboditev človeka tistih predpisov zistema današnje družbe, ki silijo človeka verovati v brutalnost ter prilagoditi se ponižnosti ali pa verovati v ponižnost in prilagoditi se brutalnosti.

Da je pričel proletarijat tak boj, da je uvidel, da so spone kapitalističnega zistema današnje družbe največja ovira svobodnega življenja, to je znak, da se je iznebil predsodkov, ki so mu predstavljali življenje v rokah nadnaravnega bitja, da je duševno močan, da potrebuje le realne znanstvene podlage v svrhu širše izobrazbe, iz katere bo črpal duševnih moči, ki jih rabi pri borbi za življenje in v boju proti največjemu zatiralcu duševne in življenske svobode, t. j. zoper kapitalizem.

Kakor sem rekel, priznavam, da je „Svobodna Misel“ upravičena ekzistirati vsled duševnega razvoja človeštva, ki je posledica borbe proletariata za osvoboditev človeškega življenja. Zato jo tudi pozdravljam in veselim se je, kakor se veseli mati novorojenčka in njegove brezskrbnosti in nežnosti. Toda delavec sedaj verjame le še v svojo moč, katere se zaveda in ima pogum jo uporabljati samo za resno delo. Ljudi, ki prodajajo žganje in delajo agitacijo proti alkoholizmu, ne potrebujemo več. Število pijancev se itak ne zniža, oni pa zgube lahko službo.

Ivan Regent.

Književnost.

Dr. J. Demšar, Spolne bolezni. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner.

Pozdravljamo to brošuro, ki ima namen, da pouči in posvari nevedno ljudstvo o tem delikatnem vprašanju, ki ga večinoma zmolčujemo iz napačne sramežljivosti in si tako izpodkopujemo zdravje in srečo. Posebej pa nas veseli, da se je postavil pisatelj na moderno stališče, po katerem se t. zv. ljudske bolezni, kakor alkoholizem, sušica in spolne bolezni, ne odstranjajo z birokratskimi navodili in odredbami, ampak s socialnimi reformami.

Dr. Walter Šmid, Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani. Poročilo za leto 1906. Ljubljana 1907.

Z mnogimi risbami, ki jih je izvršil na stroške Kranjske hranilnice akademiški slikar *Peter Žmitek*, okrašeno poročilo muzejskega kustosa dr. W. Šmida govori na 28 straneh o muzejski kroniki, arheološkem oddelku, kulturno-zgodovinski, narodopisni in obrtni zbirki, o knjižnici, arhivu in naravoslovskem oddelku. Bil je zadnji čas, da je dobil muzej za kustosa večjo roko; želeli je le, da bi se preporod sistematično nadaljeval in pri poklicanih faktorjih našel potrebno duševno in gnetno porazumevanje.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.